

SWV Utrecht PO
goed voor elkaar

Adviesrapportage ten behoeve van een kansrijk dekkend onderwijsaanbod aan nieuwkomers in de basisschoolleeftijd binnen Utrecht

PUBLIEKSVERSIE

Publieksversie 1.0
Werkgroep Onderwijs aan Nieuwkomers Utrecht PO

Vastgesteld op 9 juni 2022 door directeur-bestuurder SWV Utrecht PO

Inhoudsopgave

VOORWOORD	4
INLEIDING	5
1. AANLEIDING, OPDRACHT EN WERKWIJZE	6
1.1. Aanleiding	6
1.2. Opdracht	6
1.3. Werkwijze	7
2. MISSIE, VISIE EN THEORETISCH KADER	8
2.1. Missie en Visie	8
2.2. Theoretisch kader (samenvatting)	9
3. ADVIES MET BETREKKING TOT HET ONDERWIJS AAN NIEUWKOMERS IN DE BASISSCHOOLLEEFTIJD	12
3.1. Voorstel continuüm voor onderwijs en ondersteuning aan nieuwkomers in de basisschoolleeftijd: Invoering van het meerjarenmodel	12
3.2. Implementatie van het meerjarenmodel door inzet van het Stedelijk Expertiseteam Nieuwkomers ...	14
3.3. Aansturing van het gespecialiseerd aanbod ten aanzien van onderwijs aan nieuwkomers	16
3.4. Praktische uitwerking rondom toeleiding, monitoring en communicatie	17
3.5. Keuzevrijheid van ouders	17
3.6. Voorwaardelijk voor het slagen van deze werkwijze	17
3.7. Werkwijze en verantwoordelijkheden bij het opzetten onderwijs aan leerlingen uit de noodopvang van het COA (Centraal Orgaan Opvang Asielzoekers)	17
4. UITWERKINGSVRAGEN VOOR EEN VERVOLGPRIODE	19
4.1. Samenwerking sbo / so / Taalschool Utrecht / ISU / SWV	19
4.2. Doorlopende leerlijnen VVE-PO en PO-VO	19
4.3. Samenwerking met ketenpartners	19
4.4. Samenwerking met Hogescholen in de regio	20
4.5. Samenhang met landelijk beleid	20
4.6. Samenhang met stedelijk beleid	20

5.	ADVIES MET BETREKKING TOT IMPLEMENTATIE EN COMMUNICATIE	21
5.1	Inrichten stuurgroep/ werkgroep	21
5.2	Vastleggen samenwerkingsafspraken	21
5.3	Implementatie meerjarenmodel – Pilot voor versterking Fase 2 en 3	21
5.4	Communicatie	22
	BIJLAGEN	23
	BIJLAGE 1 – Theoretisch kader ten behoeve van het Onderwijs aan Nieuwkomers Utrecht van 4-12 jaar in Utrecht.....	23
	BIJLAGE 2 - Criteria voor het tot stand komen van satellietscholen Taalschool Utrecht	32

Voorwoord

In het schooljaar 2021-2022 hebben we als werkgroep met veel enthousiasme gewerkt aan de door het bestuur van het Samenwerkingsverband Utrecht PO uitgezette opdracht tot het herijken van het aanbod aan nieuwkomers.

De huidige situatie in de wereld en in Europa maakte dat we voortdurend moesten schakelen tussen theorie en praktijk, tussen visie voor de lange termijn en oplossingen voor de korte termijn en tussen afstemming op bestuurlijk en op praktisch / uitvoerend niveau. Dit maakte op alle niveaus duidelijk wat het belang is voor en de urgentie van een gezamenlijk gedragen verantwoordelijkheid ten aanzien van het onderwijs aan nieuwkomers.

We hebben in het afgelopen jaar veel mensen bereid gevonden met ons mee te denken over de manier waarop we gezamenlijk het aanbod aan nieuwkomers kunnen vormgeven. Vanuit de scholen en besturen zijn medewerkers bereid geweest tot het invullen van vragenlijsten, het geven van input tijdens vergaderingen en het meedenken in klankbordbijeenkomsten. Bedankt daarvoor!

We verwachten dat dit adviesdocument in de komende jaren richtinggevend zal zijn voor het gezamenlijk vormgeven van een meerjarenmodel voor het aanbod aan nieuwkomers in de basisschoolleeftijd in Utrecht.

Met vriendelijke groet,

Werkgroep Onderwijs aan Nieuwkomers Utrecht PO 2021-2022 (en ondersteunende experts),

Maartje Bakker (Samenwerkingsverband Utrecht PO),
Onno Blok (Gemeente Utrecht),
Katerina Cechova (KSU),
Elzemies Chell (MT ISU),
Wieke de Jager (voorzitter werkgroep),
Evelien van Lunteren (SPO Utrecht),
Femke van der Meer (PCOU),
Marlies Middeldorp (PCOU),
Jenny Olsthoorn (directie Taalschool Utrecht),
Marieke Postma (LOWAN),
Marian van Popta (Lectoraat Meertaligheid en Onderwijs HU)

Inleiding

In dit document wordt een advies geformuleerd ten aanzien van het vormgeven van het onderwijs aan nieuwkomers in de leeftijd van 4-12 jaar (Primair Onderwijs) in Utrecht. Bij de start van schooljaar 2021-2022 werd door de bestuursleden van Samenwerkingsverband (SWV) Utrecht PO een opdracht uitgezet bij een werkgroep tot het formuleren van dit advies.

In december 2021 werd in de bestuursvergadering met de eerste uitgangspunten ingestemd, waarna de kaders verder zijn uitgewerkt. Dit adviesdocument is besproken en vastgesteld door de directeur-bestuurder van SWV Utrecht PO op 9 juni 2022.

In dit document komen achtereenvolgens de onderstaande onderwerpen aan de orde:

- Aanleiding, opdracht en werkwijze van de werkgroep Onderwijs aan Nieuwkomers Utrecht PO;
- Gezamenlijke uitgangspunten (missie en visie) ten aanzien van het onderwijs aan nieuwkomers, inclusief een theoretische onderbouwing;
- Een praktische uitwerking van een meerjarenmodel voor het onderwijs aan nieuwkomers in de basisschoolleeftijd in Utrecht;
- Inhoudelijke onderwerpen ten aanzien van het onderwijs aan nieuwkomers die nader uitgewerkt dienen te worden in een vervolgperiode;
- Financieel kader;
- Adviezen met betrekking tot implementatie en communicatie;

1. Aanleiding, opdracht en werkwijze

In dit hoofdstuk worden de aanleiding tot het oprichten van de werkgroep, de opdracht van de werkgroep en de werkwijze die door de werkgroep is gehanteerd bij uitvoering van deze opdracht beschreven.

1.1. Aanleiding

In de stad Utrecht is door betrokkenen (gemeente en schoolbesturen) de opdracht omarmd om zo veel mogelijk gelijke kansen te creëren en een perspectief voor kinderen (Utrechtse Onderwijs Agenda 2019-2022). Voor Utrechtse kinderen/jongeren willen we gezamenlijk bijdragen aan (zie ook de stadsbrede afspraken met betrekking tot kansengelijkheid):

- het inlopen van onderwijsachterstanden;
- sociaal-emotionele ontwikkeling;
- talentontwikkeling;
- het vergroten van de wereld.

Aanvullend hierop is de wens om de maatschappelijke betrokkenheid bij het thema gelijke kansen te vergroten en meer te bereiken door hierop 'slim' samen te werken, bestaande structuren te benutten en te versterken (geen extra bureaucratie, maar zo makkelijk mogelijk).

Op dit moment geldt voor het onderwijs aan nieuwkomers (van 4-12 jaar) in onze stad een convenant uit 2004. Het gespecialiseerde onderwijs wordt vooral uitgevoerd door Taalschool Utrecht. In de afgelopen bijna 20 jaar is er een nieuwe situatie ontstaan. De instroom is veranderd en er is een verschuiving in de doelgroepen van nieuwkomers die NT2-onderwijs nodig hebben. Daarnaast is er veel kennis, expertise en onderwijsaanbod ontwikkeld. In de afgelopen jaren is bij de uitvoering van het convenant een aantal knelpunten gesignaleerd, die vragen om evaluatie en herijking.

In de bestuursvergadering van het SWV Utrecht PO in maart 2021 is er voorgesteld dat een werkgroep de opdracht zal krijgen om een voorstel te doen voor een nieuw convenant rond het onderwijs aan nieuwkomers.

1.2. Opdracht

In september 2021 is de Werkgroep Onderwijs aan Nieuwkomers Utrecht PO gestart met de uitvoering van de opdracht, vastgesteld in de bestuursvergadering van SWV Utrecht PO (juni 2021). De opdracht van de werkgroep luidde samengevat:

Formuleer voor 1 december 2021 een nieuw convenant waarin een kansrijk onderwijsaanbod is geformuleerd en zal kunnen worden georganiseerd voor de verschillende doelgroepen nieuwkomers

die Nederlands als 2^e taal hebben in Utrecht. Dit convenant moet een breed draagvlak hebben en omvat een uitwerking naar een kansrijk aanbod, de beste lesplek en de haalbare bekostiging.

1.3. Werkwijze

Werkwijze:

- In beeld brengen van de nieuwkomers (4-12) in Utrecht;
- Eerste zicht op onderwijs- en ondersteuningsbehoefte;
- Input ophalen bij alle betrokkenen (werkveld, deskundigen);
- Uitbreiding werkgroep met expertise;
- Verbinding met de actualiteit;
- Opstellen adviesdocument met klankbordrondes voor bestuurders.

Beschrijving werkwijze periode augustus tot en met december 2021

De werkgroep is gestart met het verkrijgen van een beeld van de populatie in de stad Utrecht. We hebben hiervan een globaal beeld gekregen, dat in elk geval een indicatie geeft van de verhoudingen binnen de doelgroep nieuwkomers binnen het primair onderwijs in de stad Utrecht.

Bij het in beeld brengen van de doelgroep en het huidige aanbod binnen de stad, kwamen we tot de conclusie dat er binnen Utrecht op dit moment geen dekkend onderwijs- en ondersteuningscontinuüm is. Daarmee bestaat het risico dat leerlingen aanbod krijgen dat onvoldoende aansluit bij hun onderwijsbehoeften of dat hun ontwikkeling vertraagt of stagneert als intensieve begeleiding ophoudt te bestaan. Ook is in deze eerste fase een voorstel voor een missie en visie op het onderwijs aan nieuwkomers binnen SWV Utrecht PO geformuleerd. We hebben getracht het gewenste onderwijs- en ondersteuningscontinuüm zoals we voor ogen hebben in beeld te brengen. Het betreft hier een eerste uitwerking van ideeën, die in de tweede fase verder zijn uitgewerkt.

De ontwikkeling van bovengenoemde argumenten zijn gedurende het proces besproken binnen KSU, PCOU, SPO Utrecht en SWV Utrecht PO. Ze zijn in november 2021 voorgelegd aan een klankbordgroep van externen, waarbij onder andere medewerkers van LOWAN, Gemeente Utrecht en het lectoraat Meertaligheid en Onderwijs van Hogeschool Utrecht betrokken waren.

Op 16 december 2021 heeft het bestuur van SWV Utrecht PO ingestemd met de eerste uitwerking in de documenten.

Beschrijving werkwijze periode januari tot en met juni 2022

In de tweede fase zijn experts toegevoegd aan de werkgroep, te weten MT-leden van ISU en Taalschool Utrecht, een medewerker van LOWAN en een onderzoeker van het Lectoraat Meertaligheid en Onderwijs van Hogeschool Utrecht.

In deze fase is gewerkt aan een theoretische onderbouwing van de visie en voorstel voor een praktische vertaling van deze uitgangspunten naar de Utrechtse situatie.

Tijdens deze fase zijn er zowel in februari als in mei klankbordbijeenkomsten georganiseerd met schoolbestuurders uit de regio. De besproken ideeën zijn meegenomen in de verdere uitwerking van de plannen.

Vanaf maart werd de werkgroep ingehaald door de realiteit, door de toestroom van leerlingen uit de Oekraïne. In deze fase is er contact geweest met het crisisteam onderwijs dat werd ingericht om het onderwijs aan deze leerlingen te organiseren en is er onder andere geadviseerd over vorm en inhoud van de in te richten satellietscholen van Taalschool Utrecht. Het uiteindelijke adviesdocument is op 9 juni aan de directeur-bestuurder (bestuur) van het samenwerkingsverband aangeboden.

2. Missie, visie en theoretisch kader

In dit hoofdstuk zijn de gezamenlijk geformuleerde missie en visie ten aanzien van het onderwijs aan nieuwkomers te vinden. Deze zijn vastgesteld in de bestuursvergadering van 17 december 2021 door het bestuur van SWV Utrecht PO. Daarna volgt het theoretisch kader waarop de praktische uitwerking voor de stad Utrecht is gebaseerd.

2.1. Missie en Visie

Gezamenlijke opdracht in het onderwijs aan nieuwkomers

Binnen de stad Utrecht wordt door de schoolbesturen gedaan wat nodig is zodat ieder kind in de stad een passende onderwijsplek heeft. Expertise en middelen worden optimaal ingezet voor kinderen die iets extra's nodig hebben.

Om voor nieuwkomers een dekkend aanbod te kunnen aanbieden is het van belang om:

- a) De voorzieningen en ondersteuningsmogelijkheden die er nu al zijn voor nieuwkomers¹ door te ontwikkelen naar een continuüm van onderwijs en aanvullende ondersteuning in 3 fasen vanaf instroom in het Nederlandse Onderwijssysteem (zie ook hoofdstuk 3). Daarbij worden positie en expertise van Taalschool Utrecht en ISU uitdrukkelijk betrokken;
- b) Te streven naar een stedelijk kwaliteitskader “leerlingen in een meertalige context” voor de scholen, waarin een gezamenlijke visie op meertaligheid wordt beschreven.

Daarbij definiëren we de doelgroep nieuwkomers als volgt:

Leerlingen die korter dan 4 jaar in Nederland zijn en die nog niet voldoende de Nederlandse taal beheersen om zonder extra ondersteuning in te stromen in het regulier onderwijs². Leerlingen waarvan de ouders voor korte tijd in Nederland (werkzaam) zijn en die ervoor kiezen om hun leerlingen een internationaal curriculum te laten volgen, vallen uitdrukkelijk niet in de gedefinieerde doelgroep.

Om de overgangen in het onderwijs aan nieuwkomers soepel te laten verlopen en een doorgaande ontwikkellijn te bewerkstelligen voor leerlingen, is het cruciaal dat we als onderwijsorganisaties binnen de stad met elkaar samenwerken en streven naar een stedelijk kwaliteitskader “leerlingen in een meertalige context”. De huidige positie en bestaande expertise van de gespecialiseerde scholen op het gebied van onderwijs aan nieuwkomers binnen de stad (Taalschool Utrecht en ISU) blijft behouden. Centrale coördinatie in het toedelen, uitzetten en coördineren van deze expertise maakt deze zichtbaar en vindbaar voor leerlingen, ouders en scholen.

In toenemende mate zien we in de stad Utrecht leerlingen die opgroeien in een meertalige situatie. De verwachting is dat in de komende jaren het aantal leerlingen met een internationale achtergrond in Utrecht zal toenemen (Van Beekveld en Terpstra, 2020)³.

¹ Denk aan onderwijs op een school gespecialiseerd in de doelgroep (ISU, Taalschool Utrecht) of een overstaparrangement vanuit Taalschool Utrecht.

² Deze definitie is gebaseerd op de landelijke kaders rondom bekostiging, waarin expliciet asielzoekers / vluchtelingen en overige vreemdelingen worden benoemd (en de koppeling wordt gemaakt met verblijfsduur van korter dan 1 jaar en tussen 1 en 4 jaar). Deze vierjaarlijkse bekostiging is een tijdelijke regeling in het Nationaal Programma Onderwijs. Onder een nieuw kabinet zal moeten worden gezien of deze termijn van bekostiging blijft bestaan of wordt teruggebracht naar 2 jaar. Bij het definiëren van de doelgroep zijn ook de ervaringen van scholen in de stad Utrecht meegenomen met leerlingen die wel een Nederlands Paspoort hebben, maar het Nederlands niet als thuistaal hebben en korter dan 4 jaar in Nederland verblijven.

³ Van Beekveld & Terpstra (2020). Onderzoek naar internationalisering van het onderwijs, in opdracht van de regio Utrecht. Amsterdam

Op welke manier willen we deze opdracht uitvoeren?

We streven ernaar dat er een *stedelijk kwaliteitskader “leerlingen in een meertalige context”* wordt ontwikkeld en dat er een *continuüm van onderwijs en ondersteuning voor nieuwkomers in de basisschoolleeftijd* binnen Utrecht is uitgewerkt en ingevoerd. We bieden daarin zowel lichte ondersteuning in een thuisnabije setting alsook een gespecialiseerde vorm van onderwijs met intensieve ondersteuning.

De expertise op het gebied van onderwijs en ondersteuning aan nieuwkomers is dichterbij de scholen gebracht. Scholen en leerkrachten weten op welke manier zij gebruik kunnen maken van diverse vormen van ondersteuning/ expertise op het gebied van het onderwijs aan nieuwkomers – met als neven doel de brede basis van hun eigen school op dit gebied te versterken. Voor ouders is duidelijk wat scholen kunnen bieden en welk onderwijs/ welke ondersteuning voor hun kind het meest kansrijk is richting de toekomst.

Het voorstel is de taken in het toedelen, uitzetten en coördineren van de expertise centraal te beleggen en dat bij de uitvoering specialisten worden ingezet. De gespecialiseerde kennis die in de afgelopen periode binnen Taalschool Utrecht en ISU is ontwikkeld ten aanzien van de doelgroep, kan op deze manier flexibeler worden ingezet en dichterbij de wijken en scholen worden gebracht.

2.2. Theoretisch kader (samenvatting)

Door Marian van Popta, senior onderzoeker lectoraat Meertaligheid en Onderwijs (Hogeschool Utrecht).

Bij nieuwkomersleerlingen wordt snel gedacht aan expertise op het gebied van Nederlands als tweede taal (NT2). Maar vanuit wetenschappelijk onderzoek weten we dat goed onderwijs aan nieuwkomers vraagt om veel bredere expertise, die bovendien verbonden is met het leren in alle vakken, dus niet alleen taal. In deze paragraaf vatten we deze wetenschappelijke inzichten kort samen, concluderen we dat het voor de Nederlandse context op dit moment betekent dat goed onderwijs aan nieuwkomers een meerjarige inspanning vraagt van zowel specialistische eerste opvanglocaties, als reguliere scholen, als het samenwerkingsverband en schetsen we kort wat dit vraagt van het onderwijs en haar partners. Voor de volledige onderbouwing verwijzen we u graag naar bijlage 1.

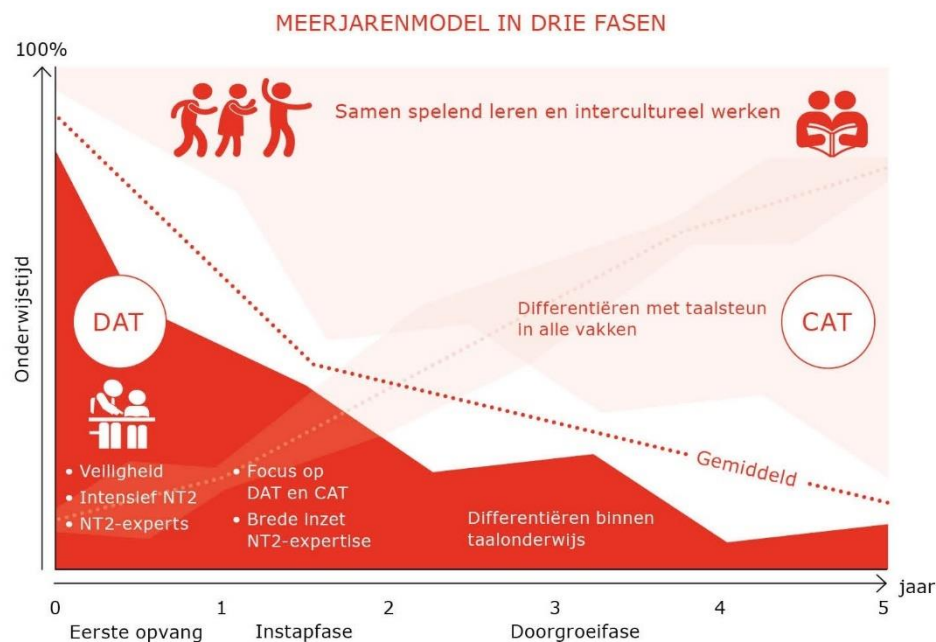
Brede, langdurige ontwikkeling

Nieuwkomersleerlingen zijn in de eerste plaats kinderen, die net als niet-nieuwkomers volgens Biesta (2011) behoeften hebben op de gebieden persoonsvorming (ontwikkelen van identiteit), socialisatie (leren omgaan met anderen en burgerschap) en kwalificatie (cognitieve ontwikkeling). Ontwikkeling op al deze gebieden neemt jaren in beslag, bijvoorbeeld alleen al de taalontwikkeling van het Nederlands kost volgens Gillis en Schaerlaekens (2000) minstens vijf tot acht jaar. Dit betekent dat deze groep leerlingen om zich te ontwikkelen tot zelfbewuste, sociaal betrokken en goed gekwalificeerde burgers, meerdere jaren gerichte ondersteuning nodig heeft.

Integraal meerjarenmodel

Goed onderwijs aan nieuwkomers hoeft in de ideale wereld niet wezenlijk te verschillen van goed onderwijs aan alle leerlingen en zou dus in theorie inclusief aangeboden kunnen worden in alle scholen. Maar in de praktijk vraagt onderwijs aan deze doelgroep om extra aandacht voor en inzet op samenwerking met ouders (Goedhart, 2020) en andere kernpartners zoals de gemeente en zorgpartijen (Van Loenen & De Haan, 2021), die voor reguliere scholen vaak niet haalbaar is. Ook is het nog niet vanzelfsprekend dat alle reguliere scholen een sterke cultuur- en traumasensitieve basis hebben en taalontwikkellend werken in alle vakken. Daarom is het in de huidige Nederlandse onderwijscontext aan te bevelen voor de organisatie van het nieuwkomersonderwijs uit te gaan van een meerjarenmodel dat bestaat uit drie fases.

De figuur uit de handreiking 'Ruimte voor nieuwe talenten. Keuzes rond nieuwkomers op de basisschool' (Schrijfgroep LPTN, 2017, figuur p. 42), geeft dit visueel weer.

Figuur 1. Meerjarenmodel in drie fasen, overgenomen uit Schrijfgroep LPTN (2017, p.42)

Wat vraagt dit van het onderwijs?

Voor alle scholen die met nieuwkomers in de eerste tien jaar van hun verblijf in Nederland te maken hebben, zijn de volgende zaken van belang:

- Een sterke cultuur- en traumasensitieve basis (Coppens, Schneijderberg, & Van Kregten, 2021; Horeweg, 2018);
- Goed programma voor Sociaal- Emotioneel Leren (Van Overveld, 2017);
- Taalbeleid waarin de verbondenheid tussen taal en leren centraal staat (Bowerman & Levinson, 2001; Hajer & Meestringa, 2020);
- Taalontwikkelen didactisch handelen in alle vakken op basis van DITTEM (Hajer & Smit, fc):
 - **DOELEN:** de taaldoelen in je (vak)les formuleren;
 - **INTERACTIE:** interactie bevorderen rond vakinhouden;
 - **TAALSTEUN PLANNEN:** van tevoren taalsteun inbouwen in het lesmateriaal;
 - **TAALSTEUN in GESPREK:** taalsteun geven in klasseninteractie;
 - EN**
 - **MEER TALEN INZETTEN:** functioneel meertalig werken inbouwen.

Dit geldt dus voor onderwijsprofessionals in eerste opvanglocaties en in vervolgscholen en vraagt om gerichte professionalisering en schoolontwikkeling.

In de eerste opvang (fase 1) spelen gespecialiseerde eerste opvanglocaties een belangrijke rol door extra aandacht te besteden aan de samenwerking met ouders en ketenpartners, door een brede intake te doen en de ontwikkeling nauwgezet te volgen. Ook kunnen zij stevig inzetten op de ontwikkeling van taalvaardigheid en het inzetten van thuishalen om de cognitieve ontwikkeling in alle vakken doorgang te laten vinden. Onderwijsprofessionals in deze eerste opvanglocaties zullen bovengemiddeld sterk moeten zijn in non-verbale en interculturele communicatie.

Reguliere scholen waar nieuwkomers naar uitstromen, moeten in de instapfase (fase 2) nauw samenwerken met de eerste opvanglocaties om alle informatie die er is over de ontwikkeling van

individuele leerlingen te benutten. Dit vraagt in alle scholen om onderwijsprofessionals met een open houding en een flexibele instelling. Ook vraagt dit om pedagogisch en didactisch doordacht handelen en differentiëren op basis van de verschillende onderwijsbehoeften. De eerste opvanglocatie kan de vervolgscholen in de instapfase hierbij intensief ondersteunen met expertise over de leerlingen zelf, over cultuur- en traumasensitief handelen en over taal- en denkontwikkeling. Scholen versterken op deze manier hun brede basis voor alle leerlingen.

In de doorgroefase (fase 3) is er in scholen die de hierboven genoemde zaken op orde hebben, vooral doorgaande begeleiding en professionalisering nodig voor leerkrachten om goed te kunnen differentiëren met taalsteun aan nieuwkomers en andere leerlingen die daar behoefte aan hebben.

3. Advies met betrekking tot het onderwijs aan nieuwkomers in de basisschoolleeftijd

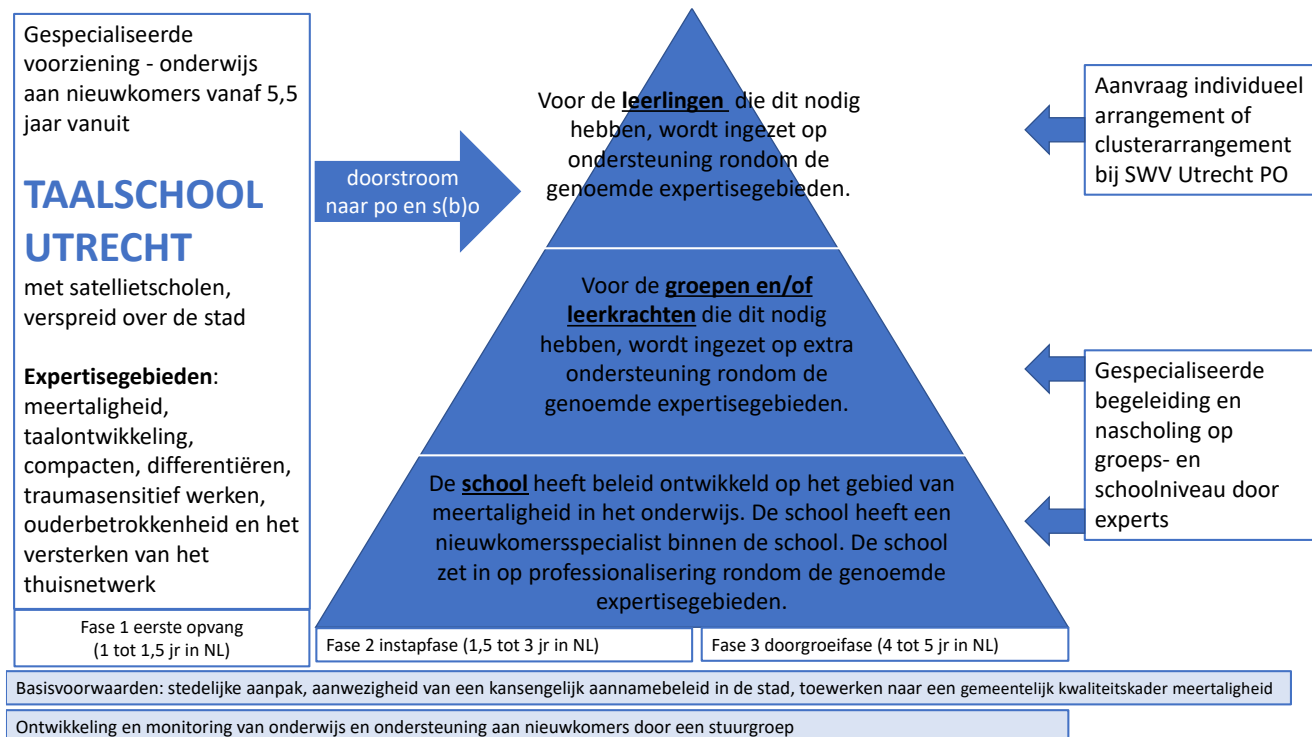
Hoofdstuk 3 geeft een beeld van de wijze waarop het continuüm voor het onderwijs en ondersteuning aan nieuwkomers in de basisschoolleeftijd binnen Utrecht door de invoering van een meerjarenmodel vorm zou kunnen krijgen.

3.1. Voorstel continuüm voor onderwijs en ondersteuning aan nieuwkomers in de basisschoolleeftijd: Invoering van het meerjarenmodel

Model continuüm onderwijs en ondersteuning

De taalontwikkeling van het Nederlands neemt voor een gemiddeld kind zeker vijf tot acht jaar in beslag (Gillis & Schaerlaekens, 2000). Leerlingen die met een beperkte Nederlandse taalvaardigheid instromen in het onderwijs, hebben minstens vijf jaar lang ondersteuningsbehoeften op het gebied van talige ontwikkeling. Daarom is het voor de organisatie van nieuwkomersonderwijs belangrijk om uit te gaan van een meerjarenmodel dat bestaat uit drie fases. In de eerste opvang (fase 1) speelt een gespecialiseerde vorm van onderwijs (Taalschool Utrecht) een belangrijke rol, in de instapfase (fase 2) werken gespecialiseerde voorziening/ experts en reguliere scholen nauw samen en wordt expertise gedeeld en in de doorgroefase (fase 3) krijgen leerkrachten in het reguliere onderwijs gerichte ondersteuning om goed te kunnen differentiëren met taalsteun aan nieuwkomers. Zie ook de verdere onderbouwing voor dit model in het theoretisch kader.

Onderstaand wordt het model en de manier waarop we dit willen vormgeven in Utrecht verder praktisch uitgewerkt.

FASE 1 – Eerste opvang

In bovenstaand model wordt ervan uitgegaan dat alle leerlingen vanaf de leeftijd 5,5 jaar⁴ bij binnenkomst in Nederland eerst een jaar tot anderhalf jaar gespecialiseerd onderwijs krijgen aangeboden binnen een locatie voor eerste opvang (Taalschool Utrecht). Daarbij wordt telkens nagegaan op welke moment het zo kan worden georganiseerd dat zo veel mogelijk leerlingen gebruik kunnen maken van de eerste opvang en welke organisatievorm het meest wenselijk is om dat - met behoud van kwaliteit en expertise - te realiseren. Het advies is om toe te werken naar een aantal satelliet scholen (dislocaties) van Taalschool Utrecht, om thuisnabij in verschillende wijken de eerste opvang te organiseren. Het voornemen is om per 1 augustus 2022 een satellietlocatie in Hart van Noord te openen. Zie voor de criteria bij het kiezen voor een satellietlocatie bijlage 2 van dit document.

FASE 2 en 3 – Vormgeven van de instapfase en doorgroefase door het werken met Nieuwkomersspecialisten op de scholen voor bao, sbo en so

Na een intensieve start binnen een gespecialiseerde voorziening stromen leerlingen (zo snel als mogelijk, meestal na 12-18 maanden) door naar een school voor bao, sbo of so⁵. Voor het vormgeven van een dekkend continuüm van onderwijs en ondersteuning, is versterking van de basis op deze scholen essentieel.

Zodra de leerlingen zijn ingestroomd op een school voor bao, sbo of so, start Fase 2. In deze fase richt de ontvangende school zich met name op de specifieke ondersteuning die nodig is voor de (ex-) nieuwkomers en op welke manier dat binnen de school en de klas vorm kan krijgen. De ondersteuning die scholen en leerkrachten nodig hebben bij het vormgeven van het onderwijs in de praktijk kan zeer uiteenlopend zijn. Bij implementatie van het meerjarenmodel binnen de stad Utrecht willen we inzetten op het versterken van een stevige basis binnen de scholen ten aanzien van de ondersteuningsbehoeften van de doelgroep nieuwkomers (die veelal overeenkomen met de ondersteuningsbehoeften van alle leerlingen). Aanvullend op de expertise die in de basis van de scholen wordt ontwikkeld, kan nog worden gekeken naar specifieke expertisevragen op groeps- / leerkrachtniveau en indien nodig kan in individuele gevallen een aanvulling worden gedaan voor specifieke leerlingen door het SWV Utrecht PO te vragen mee te denken.

Wat is een Nieuwkomersspecialist?

Een Nieuwkomersspecialist is een teamlid van de school met specifieke taken op het gebied van het onderwijs aan nieuwkomers. Het is ook mogelijk om te denken aan een Nieuwkomersspecialist gekoppeld aan een aantal scholen. Ook zou de taalspecialist van een school deze taken aanvullend op zich kunnen nemen.

De Nieuwkomersspecialist heeft een training van het Stedelijk Expertiseteam Nieuwkomers doorlopen en wordt door de werkgever gefaciliteerd om deze taak uit te voeren. Op wijkniveau wordt een netwerk voor Nieuwkomersspecialisten georganiseerd.

De Nieuwkomersspecialist voert op schoolniveau de onderstaande taken uit:

- Het ontwikkelen van visie en beleid op het gebied van meertaligheid / nieuwkomers;
- Het in beeld brengen van ondersteuningsbehoeften van school, groepen / leerkrachten en individuele leerlingen op het gebied van meertaligheid / taalontwikkeling, compacten / differentiëren, traumasensitief werken en ouderbetrokkenheid / versterken van het thuisnetwerk;
- Het inzetten op professionalisering op bovenstaande gebieden op het niveau van de school, groep / leerkracht en leerling.

⁴ Voor leerlingen jonger dan 5,5 jaar wordt geadviseerd te kiezen voor thuisnabij onderwijs. Voor leerlingen jonger dan 5,5 jaar, die broers en zussen hebben die onderwijs op (een satelliet) school van Taalschool Utrecht volgen, kan in afstemming met ouders gekeken wat de onderwijsplek van voorkeur is (Taalschool Utrecht of regulier thuisnabij);

⁵ Er wordt vanuit de werkgroep geadviseerd om – tijdens het invoeringstraject van het meerjarenmodel Onderwijs aan nieuwkomers – het sbo/so / Taalschool Utrecht / ISU de opdracht te geven om de werkwijze rondom het onderwijs aan nieuwkomers met extra onderwijs- en ondersteuningsbehoeften in fase 1 (eerste opvang) verder te verbeteren, zie ook de uitwerkingsvragen in Hoofdstuk 4.

Concreet denken we aan:

1. Het versterken van de basis op *schoolniveau* door de inzet van een Nieuwkomersspecialist binnen de school. Een school / scholengroep kiest er zelf voor om te starten met het werken met een Nieuwkomersspecialist. We streven er uitdrukkelijk niet naar een situatie waarin 100% van de Utrechtse scholen een Nieuwkomersspecialist in huis heeft, wel naar een situatie waarin scholen die veel nieuwkomers ontvangen of de ambitie hebben zich hierin te ontwikkelen hun expertise hebben vergroot door te werken met een Nieuwkomersspecialist.
2. Op *groeps- / leerkrachtniveau* mogelijkheden voor professionalisering op het gebied van onder andere meertaligheid / taalontwikkeling, compacten / differentiëren, traumasensitief werken, cultuursensitief werken / cultuureducatie en ouderbetrokkenheid / versterken van het thuisnetwerk aan te bieden. Dit kan in de vorm van nascholing en / of co-teaching. Inzetten van deze professionalisering, valt altijd binnen het plan dat door de Nieuwkomersspecialist op schoolniveau is opgesteld en afgestemd is met de begeleidend expert van het Stedelijk Expertiseteam Nieuwkomers.
3. Inzet van een individueel arrangement vanuit SWV Utrecht PO op een of meer van de genoemde gebieden voor een klein gedeelte van de leerlingen.

Naar mate leerlingen langer op school zijn (*Fase 3*) kristalliseert zich de werkwijze van de school rondom het onderwijs aan (ex-)nieuwkomers uit en wordt deze vastgelegd in beleid. In deze fase heeft de school nog steeds behoefte aan gespecialiseerde kennis en vaardigheden, maar zal de leerling steeds meer mee kunnen doen zonder intensieve aanpassingen. Scholen bieden goed, gedifferentieerd onderwijs waar (ook) nieuwkomers optimaal van profiteren en nemen kennis van recente ontwikkelingen op het gebied van onderwijs aan nieuwkomers. Hiertoe worden de Nieuwkomersspecialisten binnen de scholen voorzien van recente kennis op de verschillende expertisegebieden door middel van netwerkbijeenkomsten.

3.2. Implementatie van het meerjarenmodel door inzet van het Stedelijk Expertiseteam Nieuwkomers

Om fase 2 en 3 van het meerjarenmodel in Utrecht te effectueren is het nodig om de expertise van Taalschool Utrecht ten aanzien van het onderwijs aan nieuwkomers beschikbaar te stellen voor de bao, so en sbo scholen. Vanuit Taalschool Utrecht zal het Stedelijk Expertiseteam Nieuwkomers als expertisedienst worden ingericht. Het huidige expertiseteam van Taalschool Utrecht kan hiertoe worden uitgebreid.

Indien een school/ scholencluster ervoor kiest om een Nieuwkomersspecialist op te gaan leiden, ontvangt deze in de eerste jaren intensieve begeleiding van een expert vanuit het Stedelijk Expertiseteam Nieuwkomers. Van daar uit kan ook de expertise van het Lectoraat Meertaligheid en Onderwijs van de HU en vanuit het Marnix Onderwijscentrum worden ingezet. Indien voor individuele leerlingen extra ondersteuning nodig is, heeft het Stedelijk Expertiseteam Nieuwkomers nauwe banden met de consultants van SWV Utrecht PO. Vanuit wetenschappelijke inzichten is de verwachting dat het versterken basis van de scholen voor de

Wat is het Stedelijk Expertiseteam Nieuwkomers?

Een aantal deskundigen op het gebied van onderwijs aan nieuwkomers wordt vanuit Taalschool Utrecht vrijgemaakt om hun expertise te kunnen inzetten voor het trainen van de Nieuwkomersspecialisten op de scholen voor bao, sbo en so in de stad. Deze experts vanuit Taalschool Utrecht noemen we Stedelijk Expertiseteam Nieuwkomers (het bestaande expertiseteam van Taalschool Utrecht kan hiertoe worden uitgebreid). Zij werken nauw samen met professionals vanuit het Lectoraat Meertaligheid en Onderwijs van Hogeschool Utrecht en het Marnix Onderwijscentrum. Daarnaast onderhoudt het Stedelijk Expertiseteam Nieuwkomers contacten met aanpalende organisaties, zoals Taal doet meer, Buurtteam Utrecht, Gespecialiseerde hulpverlening.

Nadat alle Nieuwkomersspecialisten zijn getraind (implementatiefase), zal er naar verwachting minder inzet van het Stedelijk Expertiseteam Nieuwkomers nodig zijn. De medewerkers van het Stedelijk Expertiseteam Nieuwkomers starten dan nog jaarlijks een training voor nieuwe Nieuwkomersspecialisten en organiseren netwerkbijeenkomsten per wijk voor de aanwezige Nieuwkomersspecialisten.

Vastgesteld op 9 juni 2022 door directeur-bestuurder SWV Utrecht PO

ontvangst van nieuwkomers in Fase 2 en 3 ook voordelen zal bieden voor veel andere leerlingen. Zij

profiteren ook van de ontwikkelde expertise die daardoor bij school en professionals aanwezig is.

3.3 Aansturing van het gespecialiseerd aanbod ten aanzien van onderwijs aan nieuwkomers

Geadviseerd wordt om de aansturing van het onderwijs aan nieuwkomers als gezamenlijke verantwoordelijkheid als volgt vorm te geven:

- Een van de besturen (PCOU) is penvoerder voor Taalschool Utrecht en het Stedelijk Expertiseteam Nieuwkomers;
- Voor betrokkenheid bij beleidsvorming en ontwikkeling van Onderwijs aan Nieuwkomers Utrecht PO (Taalschool Utrecht en het Stedelijk Expertiseteam Nieuwkomers worden een stuurgroep Nieuwkomers en werkgroep Nieuwkomers ingericht met betrokkenen vanuit verschillende besturen, samenwerkingsverband Utrecht PO, Gemeente Utrecht en mogelijk andere partners. Hierbij kan gewerkt worden naar analogie van de gezamenlijke werkwijze in Utrecht PO rondom inhoudelijke ontwikkeling op het gebied van meer- en hoogbegaafdheid en aanpak dyslexie, waarbij er gedacht kan worden aan het aantrekken van een extern projectleider;
- Samenwerkingsafspraken worden vastgelegd in een samenwerkingsovereenkomst, die is ondertekend door de Utrechtse schoolbesturen, SWV Utrecht PO en Gemeente Utrecht;
- We adviseren de ALV om vast te stellen op welke tafel de verantwoording over de resultaten van Taalschool Utrecht/ Stedelijk Expertiseteam Nieuwkomers en invoering van het meerjarenmodel moet worden afgelegd. Dit zou in het Utrechts PO Besturenoverleg kunnen of in de ALV van SWV Utrecht PO.

Wie doet wat in de aansturing?

Penvoerder voor Taalschool en Stedelijk Expertiseteam Nieuwkomers
Een van de schoolbesturen PO uit de stad Utrecht. Werkgever van de medewerkers van Taalschool Utrecht en Stedelijk Expertiseteam Nieuwkomers.

Stuurgroep Nieuwkomers
Samenstelling:
Bestuurders vanuit het penvoerend bestuur en twee andere besturen PO die de samenwerkingsovereenkomst hebben ondertekend, bestuurder SWV Utrecht PO, Medewerker gemeente Utrecht.

Komt vijf- zes keer per schooljaar bij elkaar met als opdracht:

- Monitoring beleid en kwaliteit Taalschool Utrecht (Fase 1 meerjarenmodel);
Taalschool Utrecht (Fase 1 meerjarenmodel);
- Aansturing en monitoring implementatie Meerjarenmodel Fase 2 en 3 zoals beschreven in dit advies;
- In de toekomst: Monitoren beleid en kwaliteit Fase 2 en 3 Meerjarenmodel.

Legt verantwoording af aan de ondertekenaars van de samenwerkingsovereenkomst Nieuwkomers Utrecht PO.

Werkgroep Nieuwkomers
Samenstelling:
Beleidsmedewerkers van het penvoerend bestuur en twee andere besturen PO die de samenwerkingsovereenkomst hebben ondertekend, themaverbinder SWV Utrecht PO, medewerker gemeente Utrecht, MT Taalschool / Stedelijk Expertiseteam Nieuwkomers, MT lid ISU.

Komt acht tot tien keer per schooljaar bij elkaar met als opdracht:

- Op aanvraag van de stuurgroep leveren van input ten aanzien van kwaliteit en beleid Taalschool Utrecht (Fase 1 meerjarenmodel);
- Implementatie van meerjarenmodel nieuwkomers, zoals beschreven in het adviesdocument.

Legt verantwoording af aan de stuurgroep Nieuwkomers.

3.4 Praktische uitwerking rondom toeleiding, monitoring en communicatie

- Voor Fase 1 geldt het uitgangspunt dat alle nieuwkomers vanaf 5,5 jaar die kiezen voor Nederlandstalig onderwijs in eerste instantie verwezen worden naar de eerste opvang (Taalschool Utrecht);
- Daarna zullen de leerlingen uitstromen naar een reguliere school, waar een basis aan kennis over nieuwkomers en hun onderwijsbehoeften aanwezig is (Fase 2 en 3);

Daarbij worden de onderstaande afspraken rondom toeleiding en monitoring geadviseerd:

- Monitoring van kwaliteit van Fase 1 wordt gedaan door de stuurgroep (informatie vanuit Taalschool Utrecht);
- Monitoring van de kwaliteit van de invoering van Fase 2 en 3 wordt op procesdoelstellingen uitgevoerd door de stuurgroep (op basis van informatie van Stedelijk Expertiseteam Nieuwkomers);
- Communicatie over het onderwijs aan nieuwkomers (beleid en werkwijze) gebeurt gezamenlijk.

3.5 Keuzevrijheid van ouders

Ouders hebben te allen tijde het recht om zelf een keuze te maken naar welke school zij hun kind willen sturen. Bij invoering van een meerjarenmodel wordt door de Utrechtse scholen afgesproken dat wij een eenduidige taal spreken met betrekking tot ons advies voor leerlingen. Daarbij is het uitgangspunt dat een periode in een gespecialiseerde eerste opvang - zolang het basisaanbod in de meeste Utrechtse scholen nog niet passend is voor de ontwikkelingsbehoeften van nieuwkomers die nog geen Nederlands spreken - de kansengelijkheid vergroot en het uitgangspunt is binnen de gemeente Utrecht. Dit uitgangspunt geldt zolang het basisaanbod in de meeste Utrechtse scholen nog niet passend is voor de ontwikkelingsbehoeften van nieuwkomers die nog geen Nederlands spreken.

Mochten ouders besluiten om hun kind(eren) niet binnen de eerste opvang te plaatsen, dan is het aan de school om duidelijk te communiceren over dat wat de school wel/ niet kan bieden in deze eerste opvangfase. Indien er bij de ontvangende school twijfel bestaat over wat er nodig is voor een leerling, is het mogelijk een screening door Taalschool Utrecht aan te vragen. Als een leerling eenmaal geplaatst is binnen een reguliere school, is in de praktijk terugstroom naar Taalschool Utrecht niet mogelijk.

3.6 Voorwaardelijk voor het slagen van deze werkwijze

Onderstaand de voorwaarden voor het slagen van het invoeren van het meerjarenmodel:

- Een gezamenlijke aanpak van alle besturen binnen SWV Utrecht PO;
- Een gedegen invoeringsplan met duidelijke afspraken;
- Een kansengelijk aannamebeleid in de stad Utrecht, waarbij – in het kader van ongelijk investeren om meer gelijke kansen mogelijk te maken – nieuwkomers een streepje voor mogen krijgen op *alle* scholen in Utrecht;
- Een gezamenlijke visie in het toewerken naar een stedelijk kwaliteitskader “leerlingen in een meertalige context”;
- Een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de financiële lasten.

3.7 Werkwijze en verantwoordelijkheden bij het opzetten onderwijs aan leerlingen uit de noodopvang van het COA (Centraal Orgaan Opvang Asielzoekers)

In geval van een plotselinge grote instroom van vluchtelingen treedt er een stedelijk crisisteam in werking. Er moet dan snel en flexibel gehandeld worden. Voor het snel realiseren van

Vastgesteld op 9 juni 2022 door directeur-bestuurder SWV Utrecht PO

gespecialiseerd traumasensitief en passend (taal)onderwijs is er dan in enkele dagen een startbijeenkomst.

We adviseren om bij invoering van het meerjarenmodel de stuurgroep van Taalschool/ Stedelijk Expertiseteam Nieuwkomers in dit geval tijdelijk “op te plussen” tot crisisteam onderwijs, door toevoeging van de onderstaande partijen:

- de projectleider van de gemeente;
- coördinator van de noodopvang;
- beleidsmedewerkers o.a. van de gemeente (onderwijs) huisvesting, onderwijs en zorg.

Het crisisteam onderwijs kan aangevuld worden met medewerkers financiën en huisvesting van de betrokken partijen en eventueel experts vanuit LOWAN, SWV Utrecht PO, Hogescholen/ lerarenopleidingen met een specialisatie op het onderwerp.

4. Uitwerkingsvragen voor een vervolgperiode

In een vervolgstadium (bij voorkeur in schooljaar 2022-2023) kan een aantal inhoudelijke uitwerkingspunten door de werkgroep Nieuwkomers verder worden opgepakt. De onderwerpen die in het schooljaar 2021-2022 door de werkgroep Onderwijs aan Nieuwkomers Utrecht PO zijn gesignaleerd, worden in dit hoofdstuk benoemd.

4.1 Samenwerking sbo / so / Taalschool Utrecht / ISU / SWV

Bij de inventarisatie van de ondersteuningsvragen van de so/ sbo scholen op het gebied van onderwijs en ondersteuning aan nieuwkomers (s(b)o overleg januari 2022), werden veelal de onderwerpen genoemd die ook door het regulier onderwijs worden genoemd. Het gaat dan over kennis/ vaardigheden (professionalisering) op het gebied van meertaligheid, versnellen van onderwijsaanbod, traumasensitief werken, meenemen van ouders/ versterken van het thuisnetwerk. We verwachten dat deze vragen voldoende kunnen worden beantwoord door het invoeren van het meerjarenmodel zoals beschreven in het theoretisch kader en uitgewerkt in de beschrijving van het onderwijscontinuüm. Vanuit Taalschool Utrecht ligt er een vraag rondom de leerlingen die zonder dossier binnenkomen, maar waarbij al snel na binnenkomst naar voren komt dat wellicht een problematiek van bijvoorbeeld psychiatrie/ verstandelijke beperking/ chronische ziekte maakt dat een speciaal onderwijssetting meer passend zou zijn en voorliggend is aan de nieuwkomersondersteuning die nodig is.

De werkgroep adviseert om de deelnemers aan het s(b)o overleg de opdracht te geven om – in afstemming met Taalschool Utrecht en SWV Utrecht PO - voor 1 december 2022 te komen tot een oplossing voor het bovenstaande knelpunt.

Te denken valt aan een beschrijving van een procedure die wordt gevolgd bij de leerlingen uit bovengenoemde categorie, om deze leerlingen zo snel mogelijk van passend onderwijs te voorzien, zoals bijvoorbeeld:

- tussentijdse instroom binnen een so/sbo setting;
- een versnelde/ aangepaste procedure voor aanvraag TLV;
- de mogelijkheid voor het inzetten van een intensief arrangement of intensieve individuele begeleiding op Taalschool Utrecht in de overbruggingsperiode tussen signalering en plaatsing op so/sbo;
-

4.2 Doorlopende leerlijnen VVE-PO en PO-VO

Geadviseerd wordt om afstemming te zoeken met de Gemeente Utrecht ten aanzien van een doorgaande ontwikkelingslijn in de overstap van VVE naar school.

De werkgroep adviseert om afstemming te zoeken met Sterk VO en Ithaka om de bestaande afspraken over doorstroom te evalueren op basis van de nieuwe koers en waar nodig te herijken.

4.3 Samenwerking met ketenpartners

Geadviseerd wordt om contact te zoeken met de onderstaande ketenpartners om met hen te verkennen op welke manier zij het onderwijs in Fase 1, 2 en 3 van het meerjarenmodel kunnen versterken op het gebied van taalontwikkeling, sociaal-emotionele ontwikkeling/ trauma, ondersteuning van het thuisnetwerk en om samenwerkingsafspraken met de verschillende partners vast te leggen. Het betreft ten minste de onderstaande ketenpartners:

- Buurteams Utrecht;

Vastgesteld op 9 juni 2022 door directeur-bestuurder SWV Utrecht PO

Uitwerkingsvragen voor de vervolgperiode:

- Afstemming tussen Taalschool, sbo en so voor leerlingen met een overlap in ondersteuningsvragen;
- Afstemming met VO en VVE;
- Afstemming met ketenpartners en Hogescholen;
- Afstemming met stedelijk en landelijk beleid.

- Jeugdgezondheidszorg;
- Jeugdhulpverlening (KOOS, Spoor030);
- Taal doet Meer Utrecht;
- Bibliotheek Utrecht;
- It's my Child;
- Gespecialiseerde zorginstellingen, zoals I-psy - zie ook de sociale kaart vanuit LOWAN⁶.

4.4 Samenwerking met Hogescholen in de regio

De werkgroep adviseert om contact te zoeken met gespecialiseerde Hogescholen in de regio (Marnix Onderwijscentrum en Hogeschool Utrecht – Lectoraat Meertaligheid en Onderwijs) om met hen te verkennen op welke manier zij de expertise van Taalschool Utrecht / Stedelijk Expertiseteam Nieuwkomers kunnen verstevigen ten behoeve van het onderwijs in Fase 1, 2 en 3 van het meerjarenmodel op het gebied van meertaligheid / taalontwikkeling, sociaal-emotionele ontwikkeling / trauma, ondersteuning van het thuisnetwerk.

De samenwerking die bestaat tussen de lerarenopleiding primair onderwijs (pabo) en Taalschool Utrecht in het verzorgen van het onderwijs kan wellicht worden uitgebouwd en duurzaam gemaakt, bijvoorbeeld via bestaande gemeentelijke samenwerkingsverbanden zoals Utrecht Leert of de partnerschappen opleiden in de school.

We zien hier ook mogelijkheden voor het gezamenlijk uitzetten van onderzoek tot monitoring van de effecten van invoering van het meerjarenmodel Onderwijs aan Nieuwkomers in Utrecht PO.

Leg structurele samenwerkingsafspraken vast.

4.5 Samenhang met landelijk beleid

Geadviseerd wordt om na te gaan op welke manier de uitwerking van het onderwijs aan Nieuwkomers Utrecht PO samenhangt met landelijke ontwikkelingen, zoals de Gelijke Kansen Alliantie en "Naar Inclusiever Onderwijs"⁷.

4.6 Samenhang met stedelijk beleid

Ten aanzien van stedelijke doorontwikkeling op het gebied van onderwijs aan nieuwkomers worden de volgende aanbevelingen gedaan:

- Kom vanuit de werkgroep tot een voorstel voor ontwikkeling van een stedelijk kwaliteitskader "leerlingen in een meertalige context";
- Laat – in afstemming met de gemeente Utrecht – voor de periode van 2023 en verder, de invoering van het onderwijscontinuüm Onderwijs aan Nieuwkomers en de ontwikkeling van een kwaliteitskader "leerlingen in een meertalige context" opnemen in de doelstellingen en beleidsagenda van de Utrechtse Onderwijsagenda. Dit in verband met eventuele financieringsvragen die raken aan gemeentelijke bekostiging en doorgaande lijnen met VE en VO;
- Verbindt de initiatieven rond onderwijs aan nieuwkomers ook met de doelstellingen van Utrecht Leert, rond het aanpakken van het lerarentekort.
- Sluit bij het ontwikkelen van een stedelijk kwaliteitskader "leerlingen in een meertalige context" aan bij het Utrechts Taalcurriculum⁸.

⁶ https://migratie.arq.org/sites/default/files/domain-51/documents/arq016_def_sociale_kaat_landelijk_web_4-51-1573556205229265067.pdf

⁷ Platform Naar Inclusiever Onderwijs [Naar inclusiever onderwijs, op weg naar meer inclusief onderwijs in po, vo en mbo](#)

⁸ <http://www.nuvoorlaterutrecht.nl/nieuws/utrechts-taalcurriculum-utc-taal-van-0-8-jaar>

5. Advies met betrekking tot implementatie en communicatie

In dit laatste hoofdstuk volgt een voorstel voor het vastleggen van de samenwerkingsafspraken en een eerste aanzet voor het zetten van vervolgstappen ter voorbereiding.

Aansluitend wordt een voorstel gedaan met betrekking tot gezamenlijke communicatie met betrekking tot inhoud van dit adviesdocument en de implementatie van het advies richting de scholen in Utrecht

5.1 Inrichten stuurgroep/ werkgroep

We adviseren om ten aanzien van het onderwijs aan nieuwkomers een stuurgroep en werkgroep in te richten naar analogie van de werkwijze rondom meer- en hoogbegaafdheid / dyslexie zoals wordt gehanteerd binnen SWV Utrecht PO. Daarbij zou mogelijk een extern projectleider kunnen worden aangetrokken voor de implementatiefase.

Vanuit de ALV van SWV Utrecht PO kan een vervolgopdracht voor deze groepen worden gegeven.

5.2 Vastleggen samenwerkingsafspraken

De werkgroep adviseert om de afspraken met betrekking tot samenwerking ten aanzien van het onderwijs aan nieuwkomers in de basisschoolleeftijd binnen Utrecht, zoals beschreven in dit document te bekrachtigen door het ondertekenen van een samenwerkingsovereenkomst.

Geadviseerd wordt om de nieuw in te richten stuurgroep de opdracht te geven om deze samenwerkingsovereenkomst te laten ondertekenen voor 1 december 2022.

5.3 Implementatie meerjarenmodel – Pilot voor versterking Fase 2 en 3

Voor verdere voorbereiding van de implementatie van het meerjarenmodel worden de volgende vervolgstappen, inclusief tijdpad, geadviseerd:

Datum	Actie	Ontwikkeling en monitoring
Voor 1 september 2022	Samenstelling Stuurgroep en werkgroep Onderwijs aan Nieuwkomers Utrecht PO, eventueel aanstellen extern projectleider Formuleren opdracht voor beide groepen Start voorbereiding ondertekening samenwerkingsovereenkomst door Stuurgroep.	
1 september tot en met 1 november	Start voorbereiding implementatie door de werkgroep: <ul style="list-style-type: none">- Communicatie richting scholen;- Aanmelding pilot en intakes van deelnemende scholen aan het scholingstraject Nieuwkomersspecialisten;	Vanaf dit moment periodieke overlegmomenten van werkgroep en stuurgroep: <ul style="list-style-type: none">- Monitoring onderwijs Taalschool;- Monitoring pilot Nieuwkomersspecialisten (werknaam);- Inhoudelijke doorontwikkeling

Datum	Actie	Ontwikkeling en monitoring
	- Inrichting Stedelijk Expertiseteam Nieuwkomers en voorbereiding pilot.	onderwijs aan nieuwkomers; - Vervolgplanning invoering meerjarenmodel.
1 november 2022	Start pilot training Nieuwkomersspecialisten	
1 december 2022	Ondertekening samenwerkingsovereenkomst Onderwijs aan nieuwkomers	Vanuit de stuurgroep periodiek verantwoording richting ALV SWV of Bestuurlijk Overleg PO.

We adviseren om in het schooljaar 2022-2023 te starten met het opleiden van een aantal (15) Nieuwkomersspecialisten vanuit het Stedelijk Expertiseteam Nieuwkomers als pilot voor deze werkwijze. Het lijkt logisch en wenselijk om in elk geval de scholen in Hart van Noort (toekomstige satellietlocatie van Taalschool Utrecht) in deze pilot te betrekken.

5.4 Communicatie

Geadviseerd wordt om, na inrichting van definitieve stuurgroep/ werkgroep, in gezamenlijkheid te communiceren over de afspraken ten aanzien van het onderwijs aan Nieuwkomers in de basisschoolleeftijd in Utrecht.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1 – Theoretisch kader ten behoeve van het Onderwijs aan Nieuwkomers Utrecht van 4-12 jaar in Utrecht

Marian van Popta, lectoraat Meertaligheid en Onderwijs (Hogeschool Utrecht)

Inleiding

Onderwijs aan nieuwkomers vraagt om een gezamenlijke, meerjarige inspanning van zowel gespecialiseerde voorzieningen (ISU, Taalschool), als scholen voor regulier en speciaal basisonderwijs, als het samenwerkingsverband voor passende begeleiding en ondersteuning van die scholen. Verschillende inzichten vanuit wetenschappelijk onderzoek spelen hierbij een belangrijke rol. Deze inzichten gaan over (1) brede ontwikkeling, (2) taal en leren en (3) een meerjarenmodel. In paragraaf 1 staat kort samengevat wat die inzichten vanuit wetenschappelijk onderzoek over deze drie thema's inhouden. Vervolgens staan in paragraaf 2 tot en met 5 de praktische gevolgen van deze wetenschappelijke inzichten voor het vormgeven van het onderwijs aan nieuwkomers in Utrecht centraal. De vragen die in paragraaf 2 tot en met 5 worden beantwoord, zijn:

- Wat vraagt tegemoet komen aan de onderwijsbehoeften van nieuwkomers van leerkrachten, andere onderwijsprofessionals en ouders (paragraaf 2)?
- Welke (taal)ondersteuning is effectief voor nieuwkomers en hoe werkt een taalontwikkende didactiek (paragraaf 3)?
- Hoe kunnen thuistalen in de meertalige klassencontext benut worden om het leren van alle leerlingen te stimuleren (paragraaf 4)?
- Hoe kan een flexibel meerjarenmodel er in de Utrechtse context uitzien (paragraaf 5)?

1. Inzichten vanuit wetenschappelijk onderzoek

Zoals in de inleiding aangegeven, kunnen we de belangrijkste inzichten vanuit wetenschappelijk onderzoek verdelen over drie thema's: (1) brede ontwikkeling, (2) taal en leren en (3) een meerjarenmodel. Voor elk van deze thema's beschrijven we hieronder kort wat we nu weten.

Brede ontwikkeling

Nieuwkomers hebben, net als alle leerlingen, onderwijsbehoeften op het gebied van persoonsvorming, socialisatie en kwalificatie (Biesta, 2011). Onderwijs aan nieuwkomers vraagt dus om onderwijs dat tegemoet komt aan de volle breedte van behoeften op deze drie gebieden (Schrijfgroep LPTN, 2017). Waar bij nieuwkomers snel wordt gedacht aan de cognitieve behoeften op het gebied van taalontwikkeling (kwalificatie voor de Nederlandse maatschappij), spelen juist ook behoeften op het gebied van het ontwikkelen van een meervoudige / multiculturele identiteit (persoonsvorming) en op het gebied van omgaan met anderen en burgerschap (socialisatie). Dit vraagt om een integrale aanpak gericht op de brede ontwikkeling van deze leerlingen, want schoolsucces en mentale gezondheid zijn onlosmakelijk verbonden met sociaal-emotioneel leren (Sklad, Diekstra, Ritter, Ben, & Gravesteyn, 2012). Een integrale aanpak gericht op brede ontwikkeling betekent dat niet alleen school, maar ook ouders (Goedhart, 2020) en andere ketenpartners zoals de gemeente en zorgpartijen (Van Loenen & De Haan, 2021) betrokken zijn bij het onderwijs aan nieuwkomers, zodat het welbevinden van deze leerlingen gestimuleerd wordt en ze daardoor tot leren kunnen komen.

De sociaal-emotionele ontwikkeling van nieuwkomers als groep, verschilt op twee belangrijke punten van die van niet-nieuwkomers in het Nederlandse onderwijs. In de eerste plaats hebben zij een andere culturele achtergrond dan (alleen) de Nederlandse. Culturele achtergrond heeft volgens Hecht en Shin (2015) een belangrijke invloed op de ontwikkeling van de vijf competenties van sociaal-emotioneel leren (besef van zichzelf, zelfmanagement, besef van de ander, relaties kunnen hanteren en keuzes maken; Van Overveld, 2017). Dit betekent dat onderwijsprofessionals zelf ook

krachtig sociaal-emotioneel leren moeten laten zien bij het creëren van de leeromgeving en in hun pedagogisch en didactisch handelen (Schonert-Reichl, Kitil, & Hanson-Peterson, 2017), onder andere door zich bewust te zijn van hun eigen culturele bril. Ook betekent het dat de ouders – die de culturele achtergrond van hun kind delen - een belangrijke rol spelen als educatief partner bij de sociaal-emotionele ontwikkeling van hun kind. Het tweede punt van verschil is dat bij veel nieuwkomers enige vorm van psychotrauma een rol speelt door verlies, rouw, geweld of andere ingrijpende ervaringen (Coppens, Schneijderberg, & Van Kregten, 2021). Horeweg (2018) betoogt dat iedere school een traumasensitieve school zou moeten zijn, omdat dit alle leerlingen helpt in hun sociaal-emotionele ontwikkeling. Dit betekent dat zeker onderwijsprofessionals die werken met nieuwkomers kennis moeten hebben van psychotrauma en dat er schoolbreed een traumasensitieve aanpak moet zijn (Coppens, Schneijderberg, & Van Kregten, 2021).

De literatuur leert dus dat in het onderwijs aan nieuwkomers allereerst een brede blik nodig is van alle betrokkenen op de volledige ontwikkeling van deze leerlingen tot zelfbewuste, sociaal betrokken en goed gekwalificeerde burgers.

Taal en leren

Het tweede inzicht uit wetenschappelijk onderzoek zoomt in op de cognitieve behoeften van nieuwkomers, namelijk dat taalontwikkeling en conceptuele ontwikkeling onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden (Bowerman & Levinson, 2001). Dit betekent dat er een voortdurende wisselwerking is in een kindere brein tussen de ontwikkeling van ta(a)l(en) en de ontwikkeling van algemene kennis en vaardigheden. Taal is een belangrijk middel om tot leren te kunnen komen en tegelijk is algemene kennis een belangrijk middel om taal te kunnen ontwikkelen. Als we in dit advies spreken over taal, dan bedoelen we het geïntegreerde geheel van alle deelvaardigheden die met talige ontwikkeling te maken hebben, dus luisteren, spreken, lezen en schrijven (rijke taalbasis, zie ook de eerste grote opdracht bij Nederlands van [curriculum.nu](https://www.curriculum.nu)). De wederzijdse relatie tussen taal en leren heeft minstens drie belangrijke consequenties voor het onderwijs en het leren van kinderen, namelijk:

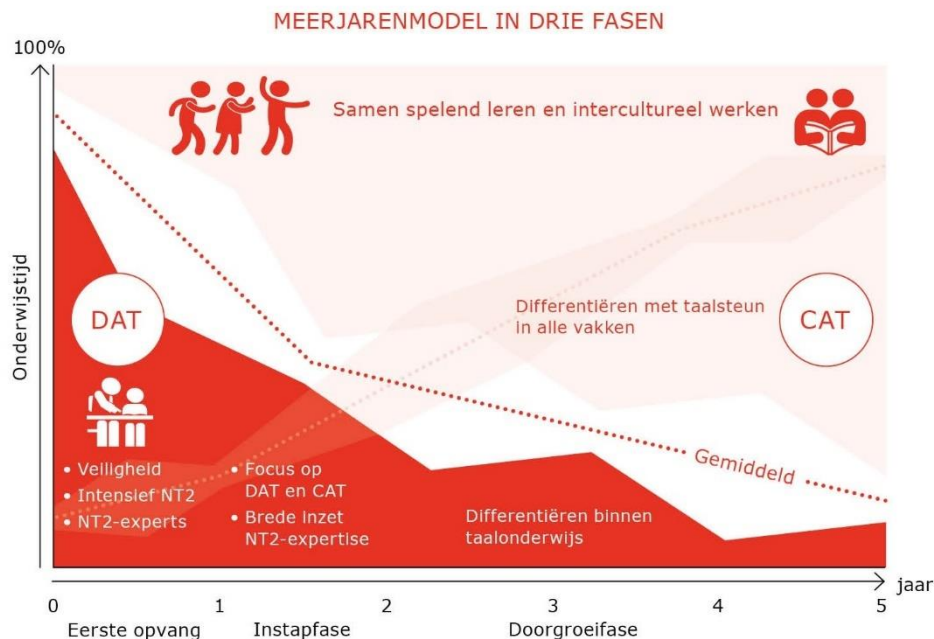
- a. Taalontwikkeling, ook bij een tweede of meerdere taal, is niet zozeer een technisch, maar meer een functioneel en communicatief proces, waarbij kinderen leren mondeling en schriftelijk te interacteren over een bepaalde inhoud en betekenis (zie o.a., Hajer & Meestringa, 2020). Dit betekent voor het onderwijs dat er aandacht moet zijn voor de verschillende contexten waarin taal gebruikt wordt (dagelijkse taal, schooltaal en vaktaal). Daarnaast moet er veel ruimte zijn voor mondelinge interactie en uitnodigende, taalontwikkende activiteiten, zodat juist ook de impliciete taalontwikkeling gestimuleerd wordt op alle momenten dat leerlingen nadenken tijdens vakken als rekenen, wereldoriëntatie en gym, maar ook tijdens interactiemomenten buiten de schoolse leermomenten om. Gerichte taalsteun (*scaffolding*, vgl. Smit, Van Eerde, & Bakker, 2013) is daarbij onmisbaar.
- b. Om taal- en kennisontwikkeling hand in hand te laten gaan, biedt thematisch onderwijs met passende taalsteun de meeste kansen, omdat het aansluit bij de leefwereld van leerlingen en helpt daar taal aan te geven (Schrijfgroep LPTN, 2017). Tegelijk met het verkennen van de wereld, maken kinderen de ontwikkeling door van Dagelijkse Algemene Taal (DAT) naar Cognitief Academische Taal (CAT). Dit is meer dan alleen woordenschat, het gaat om een heel nieuwe context, de schoolse context, waarin schooltaal en vaktaal expliciet moeten worden ontwikkeld om kennis te kunnen opdoen. Taalgericht of taalontwikkeld werken (Hajer & Meestringa, 2020) tijdens betekenisvol onderwijs dat aansluit bij de leefwereld van de leerling stimuleert de taal- en kennisontwikkeling gelijktijdig.
- c. Bij de conceptuele ontwikkeling van meertalige leerlingen, spelen al hun talen een rol (Cummins, 2009). Dit betekent dat meertaligheid geen probleem, maar juist een kans is om de sociale, cognitieve, emotionele en talige ontwikkeling te bevorderen (Busse, Cenoz, Dalmann, & Rogge, 2020). Dit is ook in lijn met wat in paragraaf 1.5 van het

Utrechts Taalcurriculum (Bouwman, Van de Mortel, Van Loon, & Koomen, 2017) is beschreven over de rol die de thuistaal in een meertalige klassencontext zou kunnen en moeten spelen. Er bestaan veel misconcepties in de politiek en in het onderwijs over de rol van meertaligheid bij het leren van leerlingen (Pulinx, Van Avermaet, & Agirdag, 2017). Er is een verschuiving nodig van een eentalige benadering naar een meertalige benadering en van het zien van meertaligheid als een belemmering naar het zien van meertaligheid als een kans en bron voor leren (De Backer, Van Avermaet, & Slembrouck, 2017).

Voor het onderwijs leert de wetenschappelijke literatuur over de verhouding tussen taal en leren dus dat het stimuleren van de taalontwikkeling door aandacht voor context, interactie en taalsteun (punt a en b hierboven) en het benutten van alle thuistalen in het onderwijs (punt c hierboven) cruciaal zijn voor een ononderbroken kennisontwikkeling.

Meerjarenmodel

Het derde en laatste thema waarover wetenschappelijke kennis informatief is voor het onderwijs aan nieuwkomers, is het idee van een meerjarenmodel (Schrijfgroep LPTN, 2017). In Nederland is het onderwijs aan nieuwkomers over het algemeen georganiseerd in twee fasen door middel van een eerste opvang van maximaal 2 jaar in een schakelklas of taalschool en vervolgens een overstap naar het reguliere onderwijs. Dit terwijl de taalontwikkeling van het Nederlands voor een gemiddeld kind zeker vijf tot acht jaar in beslag neemt (Gillis & Schaerlaekens, 2000). Leerlingen die met een beperkte Nederlandse taalvaardigheid instromen in het onderwijs, hebben minstens vijf jaar lang ondersteuningsbehoeften op het gebied van talige ontwikkeling. Daarom is het voor de organisatie van nieuwkomersonderwijs belangrijk om uit te gaan van een meerjarenmodel dat bestaat uit drie fasen. In de eerste opvang (fase 1) spelen gespecialiseerde eerste opvanglocaties een belangrijke rol, in de instapfase (fase 2) werken eerste opvanglocaties en reguliere scholen nauw samen en wordt expertise gedeeld en in de doorgroefase (fase 3) krijgen leerkrachten in het reguliere onderwijs gerichte ondersteuning om goed te kunnen differentiëren met taalsteun aan nieuwkomers. Onderstaande figuur uit de handreiking (Schrijfgroep LPTN, 2017, figuur p. 42), geeft dit visueel weer.

Figuur 1. Meerjarenmodel in drie fasen, overgenomen uit Schrijfgroep LPTN (2017, p.42)

Ook Maarse, Van Es en Schilder (2017) benadrukken het belang van meerjarenplannen voor de organisatie van nieuwkomersonderwijs. Zij roepen gemeenten, schoolbesturen en samenwerkingsverbanden op om werk te maken van een duurzaam regionaal aanbod voor nieuwkomers, ook bij fluctuerende leerlingaantallen. De stabiele elementen in een dergelijk aanbod zijn regionale expertise op het gebied van nieuwkomersonderwijs, een stevig netwerk van eerste opvang- en doorstroomlocaties en goede afspraken over de kwaliteit van scholen en professionals die dit onderwijs bieden (Maarse, Van Es, & Schilder, 2017). Vanuit de literatuur komt de waarde van een meerjarenmodel zowel vanuit vakinhoudelijke als organisatorische overwegingen duidelijk naar voren, waarbij gemeente(n), samenwerkingsverbanden en schoolbesturen samen zorgdragen voor een kwalitatief goed en dekkend onderwijsaanbod voor nieuwkomers.

2. De rol van leerkrachten, andere onderwijsprofessionals en ouders

In deze paragraaf staat de vraag centraal wat het van leerkrachten, andere onderwijsprofessionals en ouders vraagt om tegemoet te komen aan de onderwijsbehoeften van nieuwkomers.

Diversiteit als uitgangspunt

Ook al benaderen we nieuwkomers in dit advies als groep, toch verschillen de onderwijsbehoeften binnen de groep nieuwkomers onderling meer van elkaar dan dat de groep als geheel verschilt van niet-nieuwkomersleerlingen. Daarom is het in de eerste plaats belangrijk dat leerkrachten en andere onderwijsprofessionals diversiteit omarmen en dat alle leerlingen over hun eigen grenzen leren kijken en inzicht in verschillende culturen en achtergronden krijgen (Schrijfgroep LPTN, 2017). Goed onderwijs aan nieuwkomers verschilt niet wezenlijk van goed onderwijs aan alle leerlingen, er is dan ook geen specifiek competentieprofiel nodig voor onderwijs aan nieuwkomers (Van Vijfeijken & Van Schilt-Mol, 2012). Wel vraagt het lesgeven aan een cultureel en talig diverse groep leerlingen volgens Van Vijfeijken en Van Schilt-Mol (2012) om onderwijsprofessionals die meer dan gemiddeld in staat zijn om met een open houding, een flexibele instelling, pedagogisch en didactisch doordacht te handelen en te differentiëren en goed non-verbaal en intercultureel te kunnen communiceren. Hier zullen de leerkrachten, intern begeleiders, schoolleiders en ambulante begeleiders / consultants in de Utrechtse scholen zich dus op moeten professionaliseren. De expertise op dit gebied binnen Taalschool Utrecht en de International School Utrecht kan hiervoor actief worden benut in het netwerk van Utrechtse scholen.

Ouders betrekken

Ouders vormen de schakel tussen thuis, school en de andere instanties waar het gezin van de leerling mee te maken heeft. Zij weten ook wat de leerling al heeft geleerd in het land van herkomst. Daarom is het van onschatbaar belang om te investeren in de relatie met ouders. Goedhart (2020) schetst diverse praktische manieren waarop anderstalige ouders en leerkrachten meer op elkaar betrokken kunnen zijn, waarbij tijd en aandacht besteden aan de relatie centraal staat. Het is aan schoolleiders om het team ruimte en faciliteiten te geven om deze ouderbetrokkenheid te realiseren. Dit start met een brede intake bij aanmelding op de eerste school, waarbij de inzet van een professionele tolk onmisbaar is. Omdat een brede intake cruciaal is om de achtergrond en het potentieel van nieuwkomers vanaf het begin goed in beeld te krijgen (Schrijfgroep LPTN, 2017) en het bovendien de basis legt voor goed contact met ouders, betaalt deze investering zich in de loop van de schoolloopbaan ruimschoots uit.

3. Taalontwikkeling stimuleren

Deze paragraaf gaat in op de vraag welke taalondersteuning wenselijk is en hoe een taalontwikkende didactiek eruit kan zien in de onderwijspraktijk. Voordat we de specifieke vraag gericht op taalontwikkeling beantwoorden, is het belangrijk te benadrukken dat er idealiter in alle scholen een sterke cultuur- en traumasensitieve basis zou moeten zijn (zie paragraaf 1) door het gebruik van een goed programma voor sociaal-emotioneel leren (SEL) en professionalisering van

leerkrachten en intern begeleiders op het cultuur- en traumasensitief lesgeven. Ook hier kan de expertise van Taalschool Utrecht een belangrijke rol spelen.

Versterking van de taalbasis

Alle Utrechtse scholen zouden in hun taalbeleid rekening moeten houden met de verbondenheid van taal en leren en de drie daaruit volgende consequenties dat (1) taal eerst en vooral een middel is om over inhoud en betekenis te communiceren, (2) er steeds abstractere taal nodig is om de kennisontwikkeling te blijven stimuleren en (3) alle talen in het repertoire van leerlingen mee moeten doen om de kennisontwikkeling optimaal te stimuleren (zie paragraaf 1). Hieruit volgend doen scholen er goed aan om thematisch te werken en in alle vakken een taalontwikkende didactiek te hanteren. Volgens Hajer en Smit (fc) realiseer je taalontwikkend (vak)onderwijs door:

- **DOELEN:** in iedere les taaldoelen te formuleren, in termen van DAT naar CAT;
- **INTERACTIE:** interactie te bevorderen rond vakinhouden;
- **TAALSTEUN PLANNEN:** van tevoren taalsteun in te bouwen in het lesmateriaal;
- **TAALSTEUN in GESPREK:** taalsteun te geven in klasseninteractie;
- EN**
- **MEER TALEN INZETTEN:** functioneel meertalig werken in te bouwen.

Als geheugensteuntje vormen deze kenmerken samen de afkorting DITTEM. Via deze stappen schep je als leraar een taalrijk leerklimaat waarin je taalontwikkeling een plek geeft in iedere les die je geeft. Hier profiteren niet alleen nieuwkomers van, daarom bevordert deze manier van werken ook inclusief onderwijs voor alle leerlingen (zie ook inclusieevakdidactiek.nl). Dit zal voor sommige Utrechtse scholen veel vragen en hier is dus inspanning voor nodig van schoolleiders, intern begeleiders en eventueel externe partners om de taalbasis in Utrechtse scholen te versterken. Extra taalsteun voor nieuwkomers

Waar voor de meeste leerlingen het contextrijk aanbieden van nieuwe cognitief abstracte taal voldoende zal zijn om geplande en interactieve taalsteun (kenmerk 3 en 4 hierboven) te bieden, zal er voor nieuwkomers gedurende zeker vijf jaar extra taalsteun nodig zijn om de taal- en denkontwikkeling te stimuleren. Hierbij kun je denken aan uitgebreidere geplande taalsteun voor (groepjes) leerlingen die dat nodig hebben door middel van voorbereidende begrippenlijsten, ondersteunende video's, of een uitgebreid schrijfkader. Ook kan de extra taalsteun plaatsvinden door met (groepjes) leerlingen langer door te praten over het onderwerp van de les, bijvoorbeeld in de vorm van [taaldenkgesprekken](#) en daarbij nog bewuster gebruik te maken van de zes *scaffolding*-strategieën (Smit, Van Eerde, & Bakker, 2013). Deze extra taalsteun wordt idealiter door de eigen leerkracht geboden, als onderdeel van de differentiatie in de les. Bij de geplande taalsteun kan uiteraard ondersteuning worden geboden door een intern begeleider of een andere onderwijsprofessional met kennis van taalontwikkende didactiek.

Individuele taalsteun

Als blijkt dat leerlingen na een periode van bijvoorbeeld 10 weken weinig ontwikkeling laten zien in zowel taal als andere vakken en er geen aanwijsbare sociaal-emotionele belemmeringen zijn die dit kunnen verklaren, is het belangrijk om extra individuele taalsteun in te zetten. De principes hiervan zijn hetzelfde als voor de extra taalsteun in de groep, maar door korte tijd deze taalsteun te intensiveren, kan de taal- en denkontwikkeling een stevigere impuls krijgen. Voor deze individuele taalsteun kunnen gespecialiseerde professionals worden ingezet, bijvoorbeeld logopedisten of ambulante begeleiders vanuit het samenwerkingsverband. Het is dan wel van groot belang dat de taalsteun direct aansluit bij de stof die in de klas wordt behandeld.

4. Ruimte voor thuistalen

In deze paragraaf gaan we kort in op de vraag hoe thuistalen in de meertalige klassencontext kunnen worden benut om het leren van alle leerlingen te versterken. Dit wordt in de literatuur functioneel meertalig (of ook wel veeltalig) werken (of leren) genoemd (Sierens & Van Avermaet, 2010; De Backer, Van Avermaet, & Slembrouck, 2017). Functioneel meertalig werken (het vijfde kenmerk uit het DITTEM-rijtje van paragraaf 3) houdt in dat je de meertaligheid die leerlingen meebrengen in de klas bevordert om daarmee participatie en het leren van leerlingen te ondersteunen (Hajer & Smit,

fc). Ruimte geven aan talen in de klas draagt ook bij aan een veilig groepsklimaat en aan een ruimere blik van alle leerlingen op de meertalige wereld waarin we leven (zie paragraaf 2 over sociaal-emotioneel leren). Daarnaast kunnen leerlingen in hun thuistaal vaak beter laten zien wat ze cognitief gezien aankunnen en komt daarmee hun leerpotentieel dus beter in beeld.

Om functioneel meertalig te kunnen werken in Utrechtse scholen, moeten leerkrachten kinderen stimuleren om hun aanwezige kennis uit te drukken in welke taal ze dan ook maar willen en kunnen. Het motiveert kinderen om eerder verworven kennis te kunnen inzetten, ook al ontbreken sommige Nederlandse woorden. Bovendien vergroot je met deze activiteit het gevoel van inclusie in de klas – “mijn taal mag er ook zijn”. Dit vraagt een duidelijke visie op meertaligheid in de school en ook om professionalisering van leerkrachten. Taalspecialisten, taalcoördinatoren en andere taalexperts in de scholen kunnen hierbij een belangrijke rol spelen, ondersteund door een goed schoolontwikkel- en professionaliseringsplan van de schoolleider en intern begeleider.

5. Flexibel meerjarenmodel

In deze laatste paragraaf staat de vraag centraal hoe een flexibel meerjarenmodel, zoals weergegeven in figuur 1, er in Utrecht uit zou kunnen zien.

Fase 1: eerste opvang

Omdat nieuwkomers op hun eerste schooldag vaak nog helemaal geen Nederlands spreken, is er in de eerste fase van onderwijs behoefte aan zeer intensieve aandacht voor de Nederlandse taalontwikkeling. In theorie kan deze intensieve aandacht ook in een reguliere klas gegeven worden door structureel een taalontwikkende didactiek te hanteren en standaard extra taalsteun te geven tijdens het differentiëren. In de praktijk is dit voor leerkrachten niet haalbaar en is het dus wenselijk dat deze eerste opvangperiode binnen een gespecialiseerde voorziening plaatsvindt. Aangezien er in de kleutergroepen vaak al een intensieve taalontwikkende didactiek wordt gehanteerd voor de mondelinge taalontwikkeling, kunnen kleuters wel in de reguliere klas instromen. Met het oog op de aandacht voor brede ontwikkeling (zie paragraaf 1), is het wel van belang dat alle nieuwkomers vanaf het begin ook zoveel mogelijk contact hebben met leerlingen die in Nederland zijn opgegroeid, zodat ze zich sociaal-emotioneel ook kunnen ontwikkelen in hun nieuwe context. Hiervoor zou er Utrechtbreed kunnen worden gezocht naar mogelijkheden om leerlingen van Taalschool Utrecht ook geregeld samen te laten spelen of werken met leerlingen van andere scholen. Uitgangspunt voor de eerste opvang zo in alle gevallen moeten zijn dat deze zo kort mogelijk is, maar daarvoor is het noodzakelijk dat in de vervolgscholen de taalbasis (zie paragraaf 3) op orde is.

Fase 2 en 3: instap- en doorgroefase

Wanneer nieuwkomers aan de instapfase op een reguliere basisschool, sbo of so-school beginnen, zal per leerling verschillen. Dit vraagt een hoge mate van flexibiliteit in de organisatie van het aanbod in Utrecht. Korte lijnen tussen eerste opvang en vervolgscholen en snel schakelen van schoolleiders is hierbij cruciaal. De gemeente is hierbij verantwoordelijk voor het scheppen van de voorwaarden (gebouwen, netwerk, reiskosten, passend onderwijs) om dit mogelijk te maken. Hiervoor zal duurzaam meerjarenbeleid moeten worden gemaakt in nauwe samenwerking tussen gemeente, schoolbesturen en het samenwerkingsverband.

De benodigde ondersteuning in de instap- en doorgroefase zal ook per leerling verschillen. Hiervoor zullen korte lijnen tussen intern begeleiders en consultants van het samenwerkingsverband nodig zijn. Ook is het zaak om een duurzaam plan voor de professionalisering van schoolteams te maken, zodat de taalbasis in alle scholen steeds sterker wordt. Het samenwerkingsverband zou hierin een signalerende en ondersteunende rol in kunnen spelen naar schoolteams toe.

Bibliografie

- Biesta, G. (2011). De school als toegang tot de wereld: Een pedagogische kijk op goed onderwijs. In W. Wardekker, & R. Klarus, *Wat is goed onderwijs? Bijdragen uit de pedagogiek* (pp. 15-35). Amsterdam: Boom Uitgevers.
- Bouwman, A., Van de Mortel, K., Van Loon, N., & Koomen, M. (2017, mei). Utrechts Taalcurriculum. Taal van 0-8 jaar. Utrecht. Opgehaald van <http://www.nuvoorlaterutrecht.nl/uploads/files/1517310674UTC%200-8%20jaar%20-%20versie1801.pdf>
- Bowerman, M., & Levinson, S. C. (2001). *Language acquisition and conceptual development*. Cambridge: University Press.
- Busse, V., Cenoz, J., Dalmann, N., & Rogge, F. (2020). Addressing Linguistic Diversity in the Language Classroom in a Resource-Oriented Way: An Intervention Study With Primary School Children. *Language Learning, 70*(2), 382-419.
- Coppens, L., Schneijderberg, M., & Van Kregten, C. (2021). Lesgeven aan getraumatiseerde kinderen. Een praktisch handboek voor het basisonderwijs. Amsterdam: SWP.
- Cummins, J. (2009). Multilingualism in the English-language classroom: Pedagogical considerations. *TESOL quarterly, 43*(2), 317-321.
- Damhuis, R., & Litjens, P. (2003). Mondelinge communicatie. Drie werkwijzen voor mondelinge taalontwikkeling. . Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- De Backer, F., Van Avermaet, P., & Slembrouck, S. (2017). Schools as laboratories for exploring multilingual assessment. *Language and Education, 31*(3), 217-230.
- Gibbons, P. (2002). *Scaffolding language, scaffolding learning*. Portsmouth, NH: Heinemann.
- Gillis, S., & Schaerlaekens, A. (2000). *Kindertaalverwerving. Een handboek voor het Nederlands*. Groningen: Martinus Nijhoff.
- Goedhart, R. (2020, maart). *Ouderbetrokkenheid bij nieuwkomers vanuit twee perspectieven: hoe leraren en ouders elkaar kunnen bereiken*. Utrecht: WOSO. Opgehaald van PlatformPraktijkOntwikkeling.nl: https://plpo.nl/wp-content/uploads/2020/03/32_Goedhart-R._2020_03_Ouderbetrokkenheid-bij-nieuwkomers_def.pdf
- Hajer, M., & Meestringa, T. (2020). *Handboek taalgericht vakonderwijs*. Bussum: Coutinho.
- Hecht, M. L., & Shin, Y. (2015). Culture and social and emotional competencies. In J. A. Durlak, C. E. Domitrovich, R. P. Weissberg, & T. P. Gullotta, *Handbook of social and emotional learning: Research and practice* (pp. 50-64). New York: Guilford Press.
- Horeweg, A. (2018). De traumasensitieve school. Een andere kijk op gedragsproblemen in de klas. Houten: LannooCampus.
- Maarse, J., Van Es, W., & Schilder, J. (2017). *Organiseren van nieuwkomersonderwijs. Anticiperen op aanbod*. Utrecht: Sardes. Opgehaald van <https://www.sardes.nl/pathtoimg.php?id=4165>
- Pulinx, R., Van Avermaet, P., & Agirdag, O. (2017). Silencing linguistic diversity: The extent, the determinants and consequences of the monolingual beliefs of Flemish teachers. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism, 20*(5), 542-556.

Schonert-Reichl, K. A., Kitil, M. J., & Hanson-Peterson, J. (2017). *To Reach the Students, Teach the Teachers: A National Scan of Teacher Preparation and Social & Emotional Learning. A Report Prepared for CASEL*. Chicago, IL: Collaborative for Academic Social and Emotional Learning (CASEL). Opgehaald van <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED582029.pdf>

Schrijfgroep LPTN. (2017). *Ruimte voor nieuwe talenten. Keuzes rond nieuwkomers op de basisschool*. Den Haag: PO-Raad / Ministerie van OC&W. Opgehaald van https://www.poraad.nl/files/themas/school_kind_omgeving/ruimte_voor_nieuwe_talenten.pdf

Sierens, S., & Van Avermaet, P. (2010). Taaldiversiteit in het onderwijs: van meertalig onderwijs naar functioneel veeltalig leren. In P. Van Avermaet, K. Van den Branden, & L. Heylen, *Goed gegokt* (pp. 69-87). Antwerpen: Garant Uitgevers.

Simon, E., & Lybaert, C. (2021). Verstaanbaarheid als interactioneel en contextgebonden fenomeen. *Nederlandse Taalkunde*, 26(2), 147-170.

Sklad, M., Diekstra, R., Ritter, M. D., Ben, J., & Gravesteyn, C. (2012). Effectiveness of school-based universal social, emotional, and behavioral programs: Do they enhance students' development in the area of skill, behavior, and adjustment? *Psychology in the schools*, 49(9), 892-909.

Smit, J., Van Eerde, D., & Bakker, A. (2013). A conceptualisation of whole-class scaffolding. *British Educational Research Journal*, 39(5), 817-834.

Van Loenen, T., & De Haan, A. (2021). *Welbevinden op school voor vluchtelingkinderen en andere nieuwkomers. Een inclusieve aanpak*. Utrecht: Pharos Expertisecentrum Gezondheidsverschillen. Opgehaald van <https://www.pharos.nl/wp-content/uploads/2021/05/Rapport-Wellbevinden-nieuwkomerskinderen-Pharos-DEF.pdf>

Van Overveld, K. (2017). *SEL: sociaal-emotioneel leren als basis*. Huizen / Kalmthout: Pica / Pelckmans Pro.

Van Vijfeijken, M. M., & Van Schilt-Mol, T. (2012). *Nieuwkomers in het basisonderwijs. Onderzoek naar benodigde competenties van leerkrachten, intern begeleiders en schoolleiders die werken met nieuwkomers*. Eindhoven: School of Education / IVA beleidsonderzoek en advies. Opgehaald van https://www.researchgate.net/profile/Marijke-Van-Vijfeijken/publication/320267204_Nieuwkomers_in_het_basisonderwijs_Onderzoek_naar_benodigde_competenties_van_leerkrachten_intern_begeleiders_en_schoolleiders_die_werken_met_nieuwkomers/links/59d8cfa1458515a

BIJLAGE 2 - Criteria voor het tot stand komen van satellietscholen Taalschool Utrecht

Door de stedelijke werkgroep Onderwijs aan Nieuwkomers Utrecht PO is in april 2022 een eerste beschrijving opgesteld van de voorwaarden waaraan een satellietschool van Taalschool Utrecht zou moeten voldoen, met als doel om op korte termijn een grote stroom vluchtelingen onderwijs te kunnen bieden.

We gebruiken de term satellietscholen Taalschool Utrecht. Het gaat hierbij formeel om een dislocatie van Taalschool Utrecht.

Voorwaarden satellietschool Taalschool Utrecht

- Een satellietschool valt onder het BRIN-nummer van Taalschool Utrecht;
- Leerlingen worden ingeschreven bij Taalschool Utrecht;
- Taalschool Utrecht is verantwoordelijk voor (de kwaliteit van) het aanbod;
- Een satellietschool bestaat uit minimaal 2 groepen: een middenbouwgroep (3-4-5) en een bovenbouwgroep (6-7-8);
- Een satellietschool is gevestigd in een school met een open schoolcultuur, waar samenwerking en oprechte belangstelling voor de ander een vanzelfsprekendheid is en waar de basiskwaliteit van de school op orde is. De voorkeur gaat uit naar scholen waar thematisch werken goed ontwikkeld is, waar taalontwikkelen gewerkt wordt in alle activiteiten en waar aandacht voor sociaal emotioneel leren is ingebed in de school;
- Een satellietschool is toegankelijk voor alle leerlingen van Taalschool Utrecht, ongeacht herkomst;
- De scholen waar nu satellietschool worden ingericht, zouden zich kunnen doorontwikkelen tot voorloper op het gebied van onderwijs aan nieuwkomers. Een ontwikkeling die past in het advies dat door de werkgroep voor de lange termijn wordt voorbereid. Deze scholen kunnen een belangrijke rol spelen in de tweede en derde fase van onderwijs aan nieuwkomers, de periodes na de opvang in Taalschool Utrecht;
- Uitgangspunt is dat de reguliere school en de scholen in de directe omgeving open staan voor doorstroom van (een deel van) de leerlingen van de satellietschool.

Aanbod in de satellietschool

- Een satellietschool is gericht op de eerste opvang van nieuwkomers; het standaard programma van Taalschool Utrecht wordt aangeboden (een kennisbasis voor dit programma is online beschikbaar);
- Indien er voldoende personeel wordt gevonden, kan er de gehele dag programma worden verzorgd in de groepen. Pauzes en schoolbrede momenten (zoals vieringen) kunnen desgewenst met de ontvangende school worden vormgegeven. Indien er onvoldoende personeel wordt gevonden op korte termijn, zal - in overleg met de school waaraan de satellietschool is gekoppeld - worden nagegaan of in samenwerking een middagprogramma kan worden verzorgd, bijvoorbeeld door de inzet van vakdocenten / vrijwilligers;
- Ouders uit Oekraïne geven nu vooral aan dat zij het belangrijk vinden dat hun kind zo snel mogelijk Nederlands leert, er wordt weinig gevraagd om les in het Oekraïens. Uiteraard zal het Oekraïens als thuistaal van leerlingen benut worden in het onderwijsaanbod van Taalschool Utrecht.

Inrichten van satellietlocaties voor de langere termijn

- De voorkeur heeft voor de langere termijn grotere satellietschool in te richten waar expertise gebundeld kan worden en het aanbod kwalitatief goed kan zijn. Voorkeur gaat uit naar 3 of 4 grotere locaties in de stad, boven 1 hoofdvestiging met 10 kleine satellietscholen;

- Als grotere locaties beschikbaar zijn, zal gekeken moeten worden hoe op dat moment het geheel aan grotere locaties en satellietscholen zich verhouden tot de benodigde plekken en wat dat betekent voor opheffen / laten voortbestaan van satellietscholen;
- In het ideale geval van 4 satellietschool in de stad heeft het de voorkeur om in te zetten op locaties in de volgende wijken / stadsdelen: Ondiep (hoofdvestiging), Leidsche Rijn, Kanaleneiland (Hart van Noord?), Lunetten. Dit sluit ook aan bij de verschillende Teams passend onderwijs (TPO's) van SWV Utrecht PO, waardoor consultants van betreffende TPO beschikbaar kunnen zijn;
- Taalschool Utrecht heeft in het geval van de inrichting van satellietlocaties veel extra mensen nodig en kan het personele / financiële risico (als de stroom afneemt en Taalschool Utrecht weer krimpt) niet alleen dragen. Het is wenselijk om na te denken over de wijze waarop vanuit gezamenlijke verantwoordelijkheid het risico voor personeel gespreid kan worden. Bij het schetsen van perspectief kan het advies voor het opzetten van een meerjarenmodel ten aanzien van het onderwijs aan nieuwkomers, zoals in concept neergelegd door onze werkgroep, als basis dienen.